

BENCHMARKONDERZOEK EXPLOITATIEKOSTEN VOORTGEZET ONDERWIJS

2009

ir. W.J.A. (Willem-Jan) Adriaanssen

drs. J.G. (Jacomijn) Feddes

I.A.G.M. (Ilona) Gloudemans

ir. D.P. (Daan) Stoffels

HEVO

Voorwoord

Voor u ligt het 'Benchmarkonderzoek Exploitatiekosten voortgezet onderwijs 2009'. Dit is alweer de derde keer dat de exploitatiekosten van het voortgezet onderwijs in kaart worden gebracht. Het onderzoek brengt de inkomsten en kosten die samenhangen met de exploitatie van scholen bij elkaar. Tevens is de kwalitatieve beoordeling van de huisvesting geïnterpreteerd. Daarmee levert de benchmark nuttige informatie op, die scholen kunnen gebruiken bij hun bedrijfsvoering.

Ook belanghebbenden als ouders, medezeggenschapsraden en personeel zullen interesse hebben in dit soort gegevens. Daarom bevat het nu voorliggende onderzoek nuttige informatie die scholen ook bij hun verantwoording richting belanghebbenden kunnen gebruiken.

Het gaat hierbij om financiële kengetallen. Financiën staan regelmatig in de belangstelling. Berichten over (te) grote reserves en (forse) tekorten in de materiële instandhouding wisselen elkaar af. Helaas is het zo dat 'gegevensverzamelingen' in het primair en voortgezet onderwijs niet altijd even goed toegankelijk zijn en er soms zelfs helemaal niet zijn. Daarom is het positief dat HEVO met dit en de vorige benchmarkonderzoeken een start heeft gemaakt om de benodigde informatie te verzamelen.

In deze benchmarkrapportage wordt nader inzicht gegeven in de exploitatiekosten van de scholen in het voortgezet onderwijs over 2009. De indruk bestaat dat de vergoeding voor exploitatiekosten achterblijft bij de kosten. Dit onderstreept de noodzaak onderzoek te verbreden en verdiepen.

De waarde van dit soort onderzoeken neemt toe naarmate over meerdere jaren benchmarkgegevens kunnen worden verzameld en voldoende scholen deelnemen. Niet alleen worden daarmee de nodige incidentele uitschieters geneutraliseerd, maar ook kunnen dan bepaalde trends worden gesignaleerd. De VO-raad is blij met het initiatief van HEVO en vertrouwt erop dat dit onderzoek een vervolg zal krijgen.

Graag bevelen wij scholen aan om deel te nemen aan het vervolgonderzoek over het jaar 2010.

Nico van Zuylen
VO-raad

Inhoudsopgave

1.	Introductie	4
2.	Het onderzoek	6
2.1.	Exploitatiekosten en –vergoedingen	6
2.1.1.	Nederlandse Norm	6
2.1.2.	Administratie (exploitatie-) kosten en opbrengsten in het onderwijs	7
2.2.	De methodiek	8
2.3.	De steekproef	9
2.4.	Belevingswaarde onderwijshuisvesting	12
3.	De benchmark	14
3.1.	Algemeen: inkomsten en uitgaven per leerling	14
3.2.	Exploitatiekosten	21
3.3.	Schoonmaak en onderhoud	25
3.4.	Energie en waterverbruik	28
3.5.	Exploitatieresultaat Schoonmaak	29
3.6.	Trendanalyse	29
4.	Conclusies en aanbevelingen	31
	Bijlage 1: dienstverlening HEVO	33

1. Introductie

HEVO is een onderzoek-, advies- en projectmanagementbureau op het gebied van huisvesting en vastgoed. Opdrachtgevers met complexe huisvestingsvraagstukken voorzien wij van antwoorden die leiden tot een optimale leef- en werkomgeving. Een van onze specifieke aandachtsgebieden is onderwijshuisvesting; zowel primair, voortgezet, beroepsonderwijs en hoger onderwijs¹.

HEVO wil de norm zijn in huisvestingsoplossingen en alle klantvragen omtrent huisvesting kunnen beantwoorden. Hiervoor is het nodig om continu op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in de markt, een deskundige gesprekspartner te zijn en innovatieve oplossingen te realiseren. Dit blijkt onder andere uit publicaties zoals de duurzame kwaliteitsrichtlijn huisvesting voortgezet onderwijs, die dit jaar volledig geactualiseerd is.

Duurzaamheid speelt een centrale rol in onze visie en bedrijfsvoering. Wij verwezenlijken huisvesting die duurzaam presteert en streven als organisatie precies hetzelfde na. Onze focus ligt daarbij niet alleen op het bouwproces, maar juist op het totaal van het bouwproces en de gebruikscyclus. Want juist tijdens het gebruik bewijzen duurzame huisvestingsoplossingen hun meerwaarde. Ook op het financiële vlak.

Voor kalenderjaar 2007 heeft HEVO daarom een eerste onderzoek gedaan naar de exploitatiekosten van scholen in het Voortgezet en Primair Onderwijs. Resultaat van dit onderzoek was een benchmarkrapport, dat zowel op hoofdlijnen als op onderdelen inzicht gaf in de exploitatiekosten en exploitatiebudgetten van scholen. Vanwege de grote interesse naar betrouwbare exploitatiegegevens van scholen, heeft HEVO besloten dit onderzoek jaarlijks te herhalen. Voor u ligt het resultaat van het onderzoek van dit jaar. Op speciaal verzoek zijn dit jaar de complete financiën opgenomen en zijn tevens alle financiële getallen ook gerelateerd aan leerlingaantallen. Deze rapportage, evenals die van voorgaande jaren, is voor onderwijsinstellingen gratis op te vragen via www.hevo.nl.

Dankwoord

Bij het doen van ons onderzoek en het opstellen van deze rapportage heeft een aantal personen en instellingen medewerking verleend, waarvoor wij graag onze dank uitspreken:

- De heer Vromen van de Scholengroep Rijk van Nijmegen.
- De heer Westerhof van de Scholengroep Over- en Midden-Betuwe.
- Alle deelnemende scholen.
- VOS/ABB.
- De VO-Raad.

¹ Voor een overzicht van de dienstverlening van HEVO op het gebied van onderwijshuisvesting, zie bijlage 1. Wanneer u wilt weten wat wij specifiek voor uw huisvestingsvraagstuk kunnen betekenen, kunt u contact opnemen met Willem-Jan Adriaanssen op telefoonnummer 073-6409511.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt eerst een toelichting gegeven op het begrip exploitatiekosten en worden de populatie en de werkwijze van dit onderzoek omschreven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een overzicht gegeven van de resultaten van het onderzoek. De rapportage wordt afgesloten met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het onderzoek in hoofdstuk 4.

2. Het onderzoek

Met dit benchmarkonderzoek zijn de exploitatiekosten en de exploitatievergoedingen van scholen voor 2009 in kaart gebracht. In dit hoofdstuk wordt eerst een toelichting gegeven op het begrip exploitatiekosten en op de wijze waarop de exploitatiekosten en –vergoedingen zijn ingedeeld. Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 een toelichting gegeven op de gehanteerde methodiek. In paragraaf 2.3 wordt deze methodiek gebruikt om een omschrijving te geven van een aantal kenmerken van de scholen waaruit de steekproef van dit onderzoek bestaat.

2.1. Exploitatiekosten en –vergoedingen

2.1.1. Nederlandse Norm

In de Nederlandse Norm (NEN 2632) worden exploitatiekosten gedefinieerd als alle terugkerende kosten die voortkomen uit het in eigendom hebben, in stand houden dan wel gebruiken van een gebouw. Hierbij wordt de volgende indeling gehanteerd:

- **Vaste kosten**
Dit zijn de kosten die verbonden zijn aan het in eigendom hebben en gebruiken van het gebouw en bijbehorend terrein, waaronder rente en afschrijving, verzekeringen, publiekrechtelijke heffingen en huurkosten van bijvoorbeeld sport- en/of noodlokalen.
- **Energiekosten**
De kosten van het energieverbruik van het gebouw. Deze kosten worden onderscheiden in kosten voor elektriciteit, verwarming en water.
- **Onderhoudskosten**
Dit zijn de kosten die nodig zijn om het gebouw en het terrein kwalitatief in goede staat te houden, zodat de gebruiker goed kan functioneren. Het onderhoud heeft betrekking op bouwkundige voorzieningen, installaties en de vaste inrichting van het terrein. Er wordt onderscheid gemaakt tussen technisch onderhoud (preventief en correctief onderhoud) en schoonmaakonderhoud (binnenzijde en buitenzijde).
- **Administratieve beheerkosten**
Kosten van de administratie die betrekking hebben op het beheer van het gebouw, zoals bemiddelingskosten, boekhouding en administratieve personeelskosten.
- **Specifieke bedrijfskosten**
Dit zijn de kosten die voortkomen uit het functioneren van het bedrijf in het gebouw, bijvoorbeeld de kosten voor bewaking en beveiliging.

Al deze kosten zijn gebouwgebonden en daarmee sluit deze indeling niet goed aan op de dagelijkse praktijk van het administreren van en rapporteren over exploitatiekosten en -vergoedingen in het onderwijs. In de onderwijspraktijk vallen namelijk ook de kosten die voortkomen uit het functioneren van de organisatie in het gebouw onder de exploitatiekosten. Deze organisatiegebonden exploitatiekosten bestaan uit:

1. Middelen, inrichting, inventaris, ICT.
2. Specifieke organisatiekosten (onder andere administratie, receptie, catering, repro en vervoer).

Vanuit praktisch oogpunt is de categorisering conform de NEN 2632 voor dit onderzoek dan ook losgelaten. In plaats daarvan is de wijze van administratie van scholen als uitgangspunt genomen.

2.1.2. *Administratie (exploitatie-) kosten en opbrengsten in het onderwijs*

Door het ministerie van OCW is een richtlijn opgesteld die scholen dienen te volgen bij het opstellen van hun boekhouding en jaarverslagen: de Staat van Baten en Lasten (SvBL).

Opbrengsten

Wat betreft de opbrengsten van de scholen zijn de volgende posten opgenomen in de Staat van Baten en Lasten:

- Rijksbijdragen (3.1 SvBL).
- Overige overheidsbijdragen en –subsidies (3.2 SvBL).
- College-, cursus-, les- en examengelden (3.3 SvBL).
- Baten werk in opdracht van derden (3.4 SvBL).
- Overige baten (3.5 SvBL).

Voor dit benchmarkonderzoek is de post Rijksbijdragen de meest interessante. Deze post is als volgt opgebouwd:

- Rijksbijdragen (3.1.1 SvBL):
 - a. Lumpsum personeel.
 - b. Lumpsum Materieel (inclusief schoolboeken).
- Overige subsidies OCW (exclusief schoolboeken) (3.1.2 SvBL).

Hiervan is de ‘Lumpsum Materieel’ (sinds het schooljaar 2009/2010 inclusief schoolboeken) of de MI-vergoeding de enige inkomstenbron die direct te verbinden is aan exploitatie, namelijk aan de materiële instandhouding van het gebouw en de school. Deze mi-vergoeding wordt berekend conform de methodiek van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en is afhankelijk van het aantal leerlingen per schoolsoort, het aantal leerjaren en eventuele toeslagen en vaste bedragen per school. De mi-vergoeding wordt opgedeeld in drie hoofdgroepen:

- Schoonmaak.
- Onderhoud gebouw en terrein.
- Overige exploitatie (zowel gebouw- als organisatiegebonden kosten).

Kosten

Wat betreft de kosten zijn de volgende posten opgenomen in de Staat van Baten en Lasten²:

- Personeelslasten (4.1 SvBL).
- Afschrijvingen (4.2 SvBL).
- Huisvestingslasten (4.3 SvBL).
- Overige lasten (4.4 SvBL).

² Alleen de kosten die gemaakt worden door de scholen zijn opgenomen in dit onderzoek. De exploitatiekosten die de gemeente maakt, zoals verzekeringen, zijn niet opgenomen.

Onder de post Afschrijvingen (4.2) vallen de afschrijvingen op gebouwen, inventaris & apparatuur en leermiddelen. De afschrijvingen op gebouwen zijn exploitatiekosten, de overige afschrijvingen niet.

Voor dit onderzoek is post 4.3, huisvestingslasten, het meest interessant. Deze post kent de volgende onderverdeling:

- Huur (4.3.1 SvBL).
- Verzekeringen (4.3.2 SvBL).
- Onderhoud (4.3.3 SvBL).
- Energie en water (4.3.4 SvBL).
- Schoonmaakkosten (4.3.5 SvBL).
- Heffingen (4.3.6 SvBL).
- Overige huisvestingslasten (4.3.7 SvBL).

Onder overige lasten vallen 'administratie- en beheerslasten', 'inventaris, apparatuur en leermiddelen', 'dotatie overige voorzieningen' en 'overige'. Een deel van deze lasten zijn exploitatiekosten volgens de NEN 2632. Het blijkt echter onmogelijk om uit deze post te filteren welke kosten dat zijn.

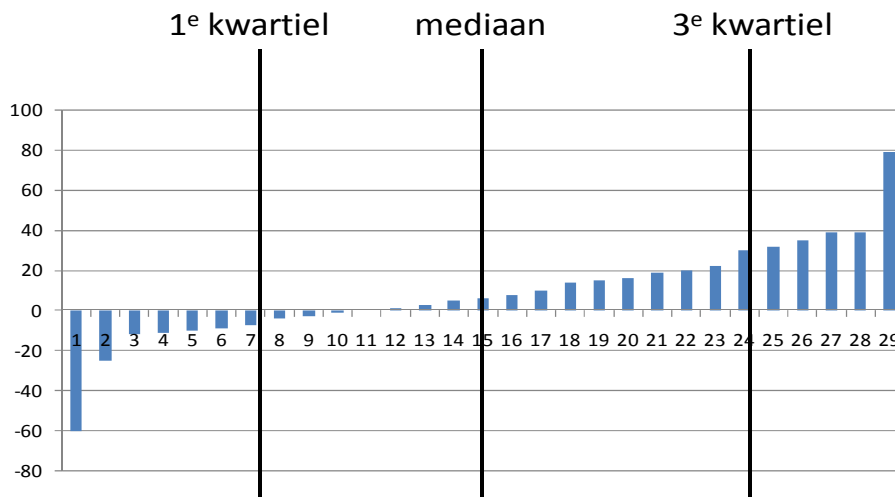
2.2. De methodiek

De deelnemende scholen hebben een vragenlijst ontvangen, die zij digitaal hebben ingevuld en aangeleverd aan HEVO. In de toelichting op de vragen is getracht zo specifiek mogelijk te zijn, ter voorkoming van onduidelijkheden over de toekenning van kosten aan een kostenpost. De aangeleverde data zijn gecontroleerd op compleetheid en waar nodig is contact gezocht met de betreffende school ter verduidelijking van de data³.

Om de exploitatiekosten en -vergoedingen voor scholen onderling vergelijkbaar te maken, zijn ze gerelateerd aan het brutovloeroppervlak (bvo) van de deelnemende scholen en aan het aantal leerlingen. Hieruit zijn kengetallen ontstaan, die worden weergegeven volgens de kwartiel-methode.

De kwartiel-methode wil zeggen dat er per gegevensgroep een geordende reeks wordt gemaakt van de laagste waarde tot en met de hoogste waarde. Vervolgens wordt deze reeks opgedeeld in vier gelijke delen; de kwartielen. Van iedere reeks wordt telkens de waarde weergegeven die op de eerste 25% van de reeks ligt (eerste kwartiel), de waarde die op 50% van de reeks ligt (de mediaan) en de waarde die op 75% van de reeks ligt (derde kwartiel):

³ Ondanks de uitgevoerde controles en nagestreefde nauwkeurigheid kan HEVO onmogelijk garanderen dat de gegevens die voor de analyses gebruikt zijn ook juist zijn. Het blijft de verantwoordelijkheid van de deelnemende schoolinstellingen om de juiste gegevens aan te leveren. HEVO is op geen enkele wijze verantwoordelijk voor de gevolgen van het gebruik van de gegevens uit deze benchmarkrapportage.

Met de kwartielmethode wordt een duidelijk kader gegeven waaraan scholen hun eigen kengetallen kunnen toetsen.

Daarnaast worden er gemiddelden weergegeven. Hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat gemiddelden een vertekend beeld kunnen geven wanneer er sprake is van extreme waarden (zoals de eerste en de laatste uitschieter in de bovenstaande reeks). Dit geldt vooral wanneer er sprake is van een kleine steekproef.

Vaak wordt tevens een totaal gepresenteerd. Hierbij merken wij op dat dit geen optelling is van de, in tabellen, gepresenteerde subtotaal, maar dat dit de berekende waarden zijn op basis van de invoer van de deelnemers.

2.3. De steekproef

In het schooljaar 2008-2009 waren er in totaal 644 scholen voor voortgezet onderwijs⁴. Aan dit onderzoek hebben 59 scholen deelgenomen, wat betekent dat er sprake is van een betrouwbare steekproef, die ruim 9% van de gehele populatie beslaat. Het gaat hier echter om een niet-aselecte steekproef, waardoor een bias kan ontstaan vanwege specifieke redenen van de besturen en scholen om deel te nemen aan het onderzoek. Vanwege deze bias kunnen de resultaten in dit rapport niet zomaar als representatief beschouwd worden voor de hele populatie; zij geven slechts een indicatie.

De onderstaande tabel vormt een beschrijving van de steekproefpopulatie, zowel van het totaal als van de verschillende soorten VO-scholen die hebben deelgenomen. Hierbij gebruiken wij de volgende afkortingen:

- AVO: Algemeen Voortgezet Onderwijs; één vestiging voor vwo, havo en/of VMBO-tl.
- BSG: Brede Scholen Gemeenschap; vestiging voor vwo, havo en VMBO-compleet.
- VMBO: één vestiging voor VMBO-compleet.

⁴ Bron: Kerncijfers 2005-2009, ministerie OCW, d.d. mei 2010.

Beschrijving van de steekproef	Totaal	AVO	VMBO	BSG
Aantal deelnemende scholen	59	24	10	24
Aantal scholen met doordecentralisatie	11	4	5	2
Totaal aantal leerlingen	93.970	31.178	6.232	56.326
Totaal aantal fte	8617	2659	719	5213
Totaal aantal m ² BVO	936.976	282.648	90.267	561.015

Naast genoemde scholen heeft er slechts één instelling voor praktijkonderwijs meegedaan aan het benchmarkonderzoek. Deze school is in bovenstaande tabel niet opgenomen. Voor het vervolg van deze rapportage geldt dat deze school wel is opgenomen bij de totaalstellingen, maar bij specificaties naar schoolsoort niet wordt genoemd, aangezien op basis van de gegevens van één school geen analyses te maken zijn.

Waarschuwing

Zoals in bovenstaande tabel kan worden afgelezen, zijn de steekproeven van de verschillende schooltypen vrij klein. Voor deze steekproeven geldt daarom de kanttekening zoals die in de vorige paragraaf is gemaakt: de gemiddelden van deze steekproeven kunnen een vertekend beeld geven wanneer er sprake is van extreme waarden. Wij adviseren daarom om vooral de waarden van de mediaan te beschouwen, aangezien de extreme waarden hier geen invloed op hebben.

In de onderstaande tabel staat een aantal algemene kenmerken weergegeven van de totale steekproefpopulatie:

Kenmerken totale steekproef	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Leeftijd gebouw	42	27	41	50
Leeftijd gebouw na renovatie	21	6,5	15	34
Aantal leerlingen	1.593	605	1.476	2.022
Aantal fte	146	74	124	184
Aantal m ² BVO	15.881	9.337	12.873	20.277
Aantal m ² BVO per leerling	11,3	8,3	10,0	11,9

Wat opvalt is dat het gebouwenbestand van de deelnemende scholen behoorlijk oud is, zeker wanneer in beschouwing wordt genomen dat een afschrijvingstermijn van 40 jaar voor schoolgebouwen gangbaar is. Omdat een aantal scholen sinds de oorspronkelijke bouw gerenoveerd heeft, moet hier echter een nuancering worden aangebracht. Wanneer van deze gebouwen het renovatiejaar als bouwjaar wordt genomen, dan ligt de gemiddelde leeftijd een stuk lager, evenals de kwartielwaarden. Het is echter niet bekend hoe ingrijpend de renovaties van de deelnemende scholen zijn geweest; deze 'leeftijd na renovatie' is dan ook geen harde leeftijd, maar slechts een nuancering.

Verder is uit deze tabel op te maken dat er een vrij grote variatie is in de omvang van de deelnemende scholen, zowel wat betreft aantal leerlingen als aantal fte en aantal vierkante meters bvo.

Bovenstaande kenmerken zijn onderstaand ook per schooltype weergegeven.

Kenmerken AVO-scholen	Gemiddelde	1^e kwartiel	Mediaan	3^e kwartiel
Leeftijd gebouw	33	27	35	46
Leeftijd gebouw na renovatie	19,3	7,5	17	32,8
Aantal leerlingen	1.299	631	1.211	1.682
Aantal fte	111	70	107	129
Aantal m ² BVO	11.777	8.978	10.600	13.795
Aantal m ² BVO per leerling	11,1	7,7	8,8	11,4

Kenmerken VMBO-scholen	Gemiddelde	1^e kwartiel	Mediaan	3^e kwartiel
Leeftijd gebouw	35	28	36	50
Leeftijd gebouw na renovatie	28,1	11,3	29,5	40,5
Aantal leerlingen	623	320	469	866
Aantal fte	72	41	59	88
Aantal m ² BVO	9.027	3.604	9.253	11.392
Aantal m ² BVO per leerling	14,8	10,8	14,0	19,8

Kenmerken BSG-scholen	Gemiddelde	1^e kwartiel	Mediaan	3^e kwartiel
Leeftijd gebouw	53	30	45	52
Leeftijd gebouw na renovatie	20,2	6,1	11,5	35
Aantal leerlingen	2.347	1.692	1.987	2.934
Aantal fte	217	141	185	258
Aantal m ² BVO	23.376	16.197	21.661	27.055
Aantal m ² BVO per leerling	10,0	8,6	10,2	11,6

Omdat het gaat om meer uniforme groepen en omdat de steekproefomvang kleiner is, worden de afstanden tussen de kwartielen kleiner, waardoor de verschillen tussen de schooltypen duidelijker worden.

Wanneer de verschillende schooltypen per kenmerk vergeleken worden, vallen de volgende zaken op:

- De schoolgebouwen van de populatie BSG-scholen zijn ouder dan de gebouwen van de overige schooltypen. Wanneer de leeftijd van het gebouw na renovatie als bouwjaar wordt genomen, geldt echter dat de groep BSG-scholen juist jonger is en dat de VMBO-scholen ouder zijn.
- Bij de groep AVO-scholen is er een vrij grote variatie in leerlingenaantallen.
- De VMBO-scholen zijn in aantal leerlingen en in aantal fte veel kleiner dan de BSG- en AVO-scholen.
- De omvang van het schoolgebouw in aantal vierkante meter bvo is bij VMBO-scholen echter niet veel lager dan bij de AVO-scholen. De BSG-scholen zijn wel een stuk groter.
- Het aantal m² per leerling is bij VMBO-scholen veel hoger dan bij AVO- en BSG-scholen. Dit is in lijn met de voorgaande opmerkingen.
- Het gemiddelde en de mediaan van het aantal m² per leerling bij de AVO-scholen liggen ver uit elkaar. Dit indiceert dat er één of meerdere extreme waarden in de steekproef zijn opgenomen.
- De variatie in het aantal m² per leerling bij de VMBO-scholen is groot, zowel absoluut (het derde kwartiel is bijna tweemaal zo hoog als het eerste kwartiel) als ten opzichte van de overige schoolsoorten. Mogelijkerwijs is onderbezetting hier de oorzaak voor.

2.4. Belevingswaarde onderwijshuisvesting

In het invulformulier dat de deelnemende scholen aangeleverd hebben, was dit jaar voor het eerst ook een enquête opgenomen. De deelnemende scholen is gevraagd om op een aantal onderwerpen punten te geven over de prestaties van het gebouw.

In onderstaande tabel is per onderwerp de gemiddelde score weergegeven:

	Totaal	AVO	VMBO	BSG
Gemiddelde	6,4	6,6	6,2	6,5
Technische kwaliteit (onderhoud)	6,9	7,2	6,3	7,0
Binnenklimaat (o.a. ventilatie)	5,7	6,2	5,9	5,5
Ruimtelijke kwaliteit (irt onderwijsvisie)	6,7	6,6	6,7	7,2
Energieverbruik	6,0	6,2	5,8	6,3
Mate waarin goed schoon te maken is	6,7	6,9	6,4	6,7
Duurzaamheid	6,3	6,6	6,0	6,3

Het meest opvallende aan de uitslag van deze enquête is dat er op geen enkel punt echt onvoldoende wordt gescoord, maar dat er ook nooit echt goed gescoord wordt. Andere punten die opvallen:

- De VMBO-scholen zijn gemiddeld iets negatiever over hun huisvesting dan de overige schoolsoorten, met uitzondering van de ruimtelijke kwaliteit.
- Het aspect binnenklimaat scoort in totaal en bij de AVO- en BSG-scholen het slechtst; bij de VMBO-scholen is dit het op één na laagste punt.
- Ook energieverbruik scoort slecht; bij de VMBO-scholen is dit het laagst gewaardeerde aspect, bij de steekproef als totaal en bij de BSG- en AVO-scholen is dit het op één na laagst gewaardeerde punt.
- De technische kwaliteit scoort in totaal en bij de AVO- en BSG-scholen het best; bij de VMBO-scholen is dit het op één na hoogste punt (na schoonmaak).

3. De benchmark

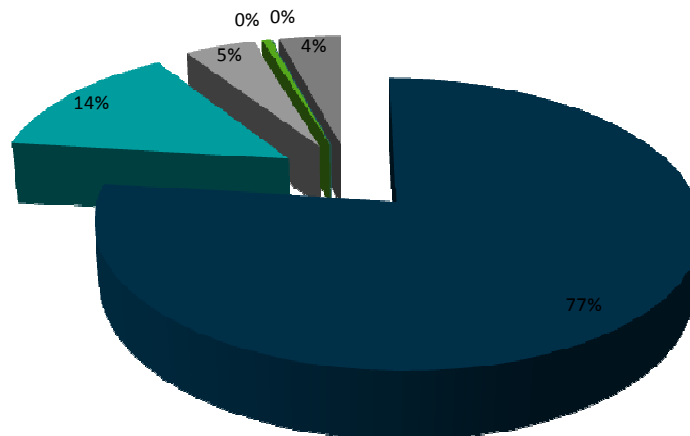
3.1. Algemeen: inkomsten en uitgaven per leerling

In deze paragraaf wordt een algemeen inzicht gegeven in de inkomsten en uitgaven van de scholen die zijn opgenomen in de steekproef. Hiermee wordt een referentiekader geschetst, waarmee de inkomsten en uitgaven met betrekking tot de exploitatie van schoolgebouwen, zoals die in de volgende paragraaf worden behandeld, in perspectief kunnen worden geplaatst.

In onderstaande cirkeldiagram wordt weergegeven hoe het inkomen van alle deelnemende scholen is opgebouwd (in procenten van het totale inkomen):

Procentuele verdeling inkomsten totale populatie (mediaan)

- Rijksbijdrage lumpsum personeel
- Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)
- Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)
- Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)
- College-, cursus-, les- en examengelden
- Overige baten

Uit dit diagram blijkt al dat het leeuwendeel van de inkomsten van de school bestaat uit de rijksbijdrage lumpsum personeel. Hoe groot dit leeuwendeel is, verschilt echter per schoolsoort, evenals de verhouding tussen de relatieve bijdrage van de verschillende inkomstenbronnen en de omvang van deze inkomstenbronnen.

In de onderstaande tabellenreeks wordt daarom de procentuele opbouw van het inkomen van de scholen verder gespecificeerd. Hierbij wordt eerst van de steekproef als totaal en vervolgens per schoolsoort van elke inkomstenbron het gemiddelde, 1^e kwartiel, mediaan en 3^e kwartiel vermeld⁵.

Procentuele verdeling inkomsten (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	73,4	72,2	75,3	77,2
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	12,9	10,6	13,5	14,8
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	6,1	2,8	4,5	7,3
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	1,0	0,2	0,5	1,2
College-, cursus-, les- en examengelden	0,4	0,0	0,0	0,0
Overige baten	5,5	1,7	4,0	7,5

Procentuele verdeling inkomsten (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	74,9	74,5	75,6	78,5
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	13,2	12,0	13,5	14,7
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	4,2	1,9	3,4	7,1
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	0,8	0,2	0,5	1,1
College-, cursus-, les- en examengelden	0,5	0,0	0,0	0,0
Overige baten	6,5	1,2	3,2	7,0

Procentuele verdeling inkomsten (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	70,1	69,7	70,9	73,1
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	14,7	14,3	15,4	16,3
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	7,7	2,8	5,0	7,9
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	1,6	0,6	1,1	2,0
College-, cursus-, les- en examengelden	0,9	0,0	0,0	1,0
Overige baten	5,0	3,3	4,3	5,6

Procentuele verdeling inkomsten (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	73,6	72,7	75,6	77,1
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	12,0	10,3	11,0	14,2
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	7,1	4,0	6,3	6,8
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	0,7	0,1	0,3	0,9
College-, cursus-, les- en examengelden	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige baten	6,6	3,0	5,5	7,9

⁵ Voor de steekproeven van de schoolsoorten geldt wederom de kanttekening over de kleine steekproef zoals deze gemaakt is in paragraaf 2.2.

Hoewel de rijksbijdrage lumpsum personeel het leeuwendeel van het inkomen van de scholen vormt, leveren ook lumpsum materieel, overige subsidies en overige baten een redelijke bijdrage aan het inkomen van de school. Om meer inzicht te verschaffen in de omvang van deze bijdrage, wordt deze in de onderstaande tabel gespecificeerd in aantal euro per leerling. Hierbij is de post overige baten verder gespecificeerd naar de zes subposten die hier conform de Staat van Baten en Lasten onder vallen⁶.

Inkomsten per leerling (totale steekproef)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	1.076	829	1.009	1.216
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	631	213	431	538
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	97	12	39	110
College-, cursus-, les- en examengelden	30	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	23	6	11	25
Opbrengst boekenfonds	24	0	0	35
Opbrengst reproductie-afdeling	0	0	0	0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	408	133	216	342
Ouderbijdragen	114	2	66	199
Opbrengst kantine	20	0	8	33
Leerlingen	10	0	0	0
Totaal	2.433	1.672	1.873	2.341

Uit deze tabel blijkt dat de overige inkomsten toch een aanzienlijke waarde in euro's bedragen. Daarbij vallen de volgende zaken op:

- Bij een aantal inkomstenbronnen is er een groot verschil tussen de waarde van het 1^e en het 3^e kwartiel, waarbij het eerste kwartiel soms zelfs 0 bedraagt. Dit is met name het geval bij 'overige overheidsbijdragen –subsidies', 'opbrengst boekenfonds', 'ouderbijdragen' en 'opbrengst kantine'.
- Bij een aantal inkomstenbronnen is het gemiddelde significant hoger dan de mediaan, wat betekent dat er een (aantal) relatief hoge waarde(n) in de steekproef zijn opgenomen. Dit is het geval bij de inkomstenbronnen 'overige overheidsbijdragen –subsidies', 'verhuur onroerende zaken', 'ouderbijdragen' en 'opbrengst kantine'.

⁶ Deze splitsing is in de voorgaande tabellenreeks niet gemaakt omdat deze subposten vanwege hun kleine omvang ten opzichte van het personeelsbudget vrijwel volledig wegvielen.

Beide observaties duiden erop dat de samenstelling en de hoogte van het inkomen tussen scholen behoorlijk kan verschillen. In de onderstaande tabellenreeks worden de inkomsten in € per leerling van de verschillende schooltypen weergegeven. Deze reeks versterkt dit beeld.

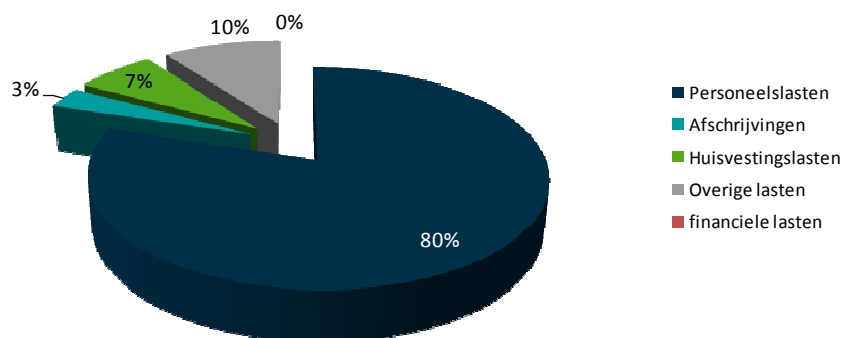
Inkomsten per leerling (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	1.018	846	971	1.059
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	322	151	241	481
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	74	12	29	106
College-, cursus-, les- en examengelden	33	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	21	53	12	20
Opbrengst boekenfonds	42	0	0	77
Opbrengst reproductie-afdeling	1	0	0	0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	497	74	159	234
Ouderbijdragen	88	0	39	161
Opbrengst kantine	23	0	3	34
Leerlingen	0	0	0	0
Totaal	2.118	1.432	1.711	1.924

Inkomsten per leerling (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	1.412	1.292	1.421	1.514
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	890	233	462	788
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	163	57	117	240
College-, cursus-, les- en examengelden	93	0	0	116
Verhuur onroerende zaken	19	6	7	36
Opbrengst boekenfonds	17	0	0	0
Opbrengst reproductie-afdeling	0	0	0	0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	407	294	371	414
Ouderbijdragen	43	32	52	61
Opbrengst kantine	10	0	4	15
Leerlingen	1	0	0	0
Totaal	3.055	2.547	2.676	3.070

Inkomsten per leerling (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	974	810	889	1.192
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	777	316	489	544
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	74	7	24	65
College-, cursus-, les- en examengelden	0	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	27	6	14	28
Opbrengst boekenfonds	6	0	0	0
Opbrengst reproductie-afdeling	0	0	0	0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	327	176	251	324
Ouderbijdragen	163	57	152	214
Opbrengst kantine	22	4	16	38
Leerlingen	19	0	0	0
Totaal	2.387	1.747	1.900	2.254

In onderstaand cirkeldiagram wordt de mediaan van de benchmark weergegeven van de uitgaven per leerling.

Mediaan uitgaven per leerling

Uit dit diagram blijkt al dat het grootste deel van de uitgaven van de school bestaat uit personeelslasten.

In onderstaande tabellenreeks worden de uitgaven nader geanalyseerd. Hierin staan van de totale steekproef en per schooltype van alle uitgaven de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro per leerling.

Uitgaven per leerling (totale steekproef)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	6580	5445	5904	6838
Afschrijvingen	270	172	239	377
Huisvestingslasten	553	431	500	618
Overige lasten	811	579	747	971
financiële lasten	2	0	0	0
totale lasten	8216	6858	7453	8645

Uitgaven per leerling (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	6360	5105	5378	5965
Afschrijvingen	259	150	229	396
Huisvestingslasten	512	424	473	605
Overige lasten	726	463	587	943
financiële lasten	3	0	0	0
totale lasten	7802	6560	6816	7441

Uitgaven per leerling (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	7608	6250	7694	8113
Afschrijvingen	325	244	299	380
Huisvestingslasten	763	604	691	943
Overige lasten	1005	827	1050	1208
financiële lasten	3	0	0	0
totale lasten	9612	8234	9543	10134

Uitgaven per leerling (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	6328	5753	6062	6333
Afschrijvingen	251	188	207	326
Huisvestingslasten	507	401	479	605
Overige lasten	1516	1230	1444	1745
financiële lasten	0	0	0	1
totale lasten	7868	7251	7468	8067

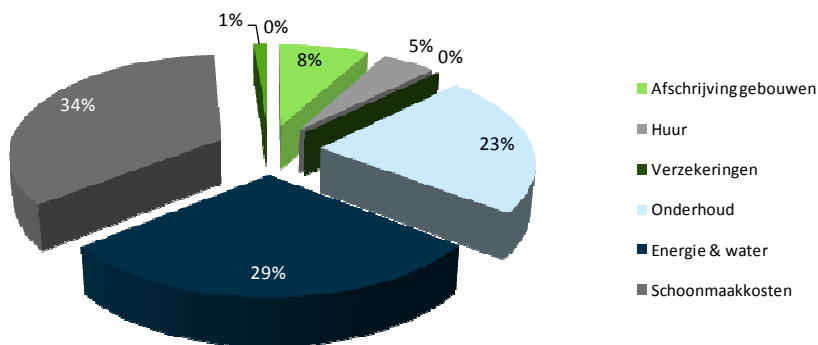
- De VMBO-scholen hebben in totaal de hoogste uitgaven per leerling. Dit geldt voor alle afzonderlijke categorieën uitgaven, behalve voor de overige lasten. De AVO-scholen hebben in totaal de laagste uitgaven per leerling.
- De procentuele opbouw van de uitgaven is bij de AVO- en VMBO-scholen nagenoeg gelijk aan die van de totale steekproef, zoals weergegeven in het cirkeldiagram. Bij de BSG-scholen maken de personeelslasten echter een kleiner onderdeel uit van de totale uitgaven en zijn de overige lasten in verhouding groter.
- De spreiding in de personeelslasten (verschil tussen 1^e en 3^e kwartielwaarde) is bij de VMBO-scholen het grootst. De mediaan en het gemiddelde zijn echter redelijk gelijk, dit geeft aan dat er geen grote uitschieters naar boven of beneden zijn. De spreiding in de personeelslasten is bij de BSG-scholen het kleinst.

De afschrijvingen en huisvestingslasten worden in de volgende paragraaf nader geanalyseerd.

3.2. Exploitatiekosten

Onder exploitatiekosten zijn de kostenposten van de Staat van Baten en Lasten zoals omschreven in paragraaf 2.1 gerekend (4.2 afschrijving gebouwen en alle subposten onder 4.3 huisvestingslasten). In onderstaand cirkeldiagram wordt de mediaan van de exploitatiekosten per leerling weergegeven.

Mediaan exploitatiekosten per leerling

In onderstaande tabellenreeks staan van de totale steekproef en per schooltype van alle exploitatiekosten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro per leerling.

Exploitatiekosten per ll (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	53,8	18,5	35,7	73,3
Huur	53,1	2,0	21,7	49,4
Verzekeringen	0,5	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	141,9	24,8	102,8	204,9
Energie & water	139,2	86,5	130,7	175,4
Schoonmaakkosten	178,8	141,1	156,3	201,1
Heffingen	8,0	3,8	5,0	8,6
Overige huisvestingslasten	28,2	0,0	0,1	21,2
totaal	553,1	430,9	500,1	618,3

Exploitatiekosten per II (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	33,2	18,4	24,4	60,2
Huur	49,2	0,0	10,5	63,6
Verzekeringen	1,1	0,0	0,0	1,0
Onderhoud	122,8	29,7	110,0	183,8
Energie & water	121,2	79,0	96,7	149,2
Schoonmaakkosten	176,2	135,6	144,0	159,8
Heffingen	6,8	3,2	4,6	7,1
Overige huisvestingslasten	32,1	0,0	4,6	30,5
totaal	512,2	423,9	472,6	605,4

Exploitatiekosten per II (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	45,7	15,2	30,3	55,5
Huur	69,0	6,8	37,4	58,2
Verzekeringen	0,5	0,0	0,0	0,3
Onderhoud	209,2	69,3	189,7	262,9
Energie & water	197,1	147,4	203,2	251,4
Schoonmaakkosten	218,2	192,8	211,9	251,4
Heffingen	11,5	5,0	9,5	14,3
Overige huisvestingslasten	53,3	0,0	11,9	92,6
totaal	763,1	604,2	690,5	943,4

Exploitatiekosten per II (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	69,1	22,3	54,5	82,9
Huur	51,8	18,6	25,7	43,1
Verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	132,5	65,1	95,2	127,0
Energie & water	131,3	90,4	138,3	161,5
Schoonmaakkosten	166,3	144,5	158,9	193,4
Heffingen	6,3	4,1	4,6	7,5
Overige huisvestingslasten	15,1	0,0	0,0	1,2
totaal	506,8	401,1	478,8	605,1

Omdat het grotendeels gebouwgebonden uitgaven betreffen, zijn deze gegevens ook gerelateerd aan het aantal vierkante meter bvo van de schoolgebouwen. Een gebouw zal immers hoe dan ook schoongemaakt en onderhouden moeten worden, of het nou te groot of te klein is voor het aantal leerlingen dat het huisvest.

In onderstaande tabel staan de corresponderende waarden weergegeven, evenals de kwartielen en het gemiddelde van de benchmark.

Exploitatiekosten per m ² BVO (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	5,4	2,0	4,4	7,0
Huur	5,9	0,2	2,2	5,0
Verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	13,5	2,4	10,1	20,1
Energie & water	13,8	9,9	12,7	15,0
Schoonmaakkosten	16,8	13,5	15,8	18,5
Heffingen	0,7	0,4	0,5	0,9
Overige huisvestingslasten	3,4	0,0	0,0	2,8
totaal	53,2	33,8	49,0	62,1

De volgende zaken vallen op:

- In de post afschrijving zit vrij veel variatie; het 3^e kwartiel is meer dan driemaal zo groot als het 1^e kwartiel. Dit kan veroorzaakt worden door de mate waarin scholen zelf al geïnvesteerd hebben in hun huisvesting, waarover ze vervolgens afschrijven. Huisvesting waarin nog weinig is geïnvesteerd door de school zelf, zoals na het realiseren van nieuwbouw waarbij de gemeente de financiering verzorgd heeft, geeft nog weinig afschrijvingen. Door de gewijzigde regelgeving zullen de afschrijvingen van scholen op huisvesting de komende jaren waarschijnlijk toenemen.
- Het verschil tussen het gemiddelde en de mediaan van de post huur is erg groot. Dit duidt op uitschieters in de steekproef. Ook het verschil tussen het 1^e en het 3^e kwartiel is erg groot. Deze verschillen kunnen veroorzaakt worden door een verschil in aantal vierkante meters dat gehuurd wordt en door een verschil in huurprijs die de scholen voor het gehuurde oppervlak betalen.
- De post verzekeringen is opvallend klein. Uit de waarde van het eerste kwartiel en de mediaan blijkt dat de meeste scholen geen kosten maken voor verzekeringen en uit de waarde van het gemiddelde en het derde kwartiel blijkt dat de kosten die gemaakt worden, erg laag zijn. Dit kan verklaard worden, doordat deze kosten normaal gesproken door de gemeente worden betaald; alleen wanneer er sprake is van doordecentralisatie betaalt de school deze kosten.
- Ook de post onderhoud laat veel variatie zien; het derde kwartiel is bijna het negenvoudige van het eerste kwartiel. In paragraaf 3.3 wordt verder ingegaan op deze kostenpost.
- Aan de post energie en water valt weinig op; de verdeling van de kwartielen is redelijk gelijkmatig en het gemiddelde is ongeveer gelijk aan de mediaan. In paragraaf 3.4 wordt nader ingegaan op het verbruik van energie en water.
- De post schoonmaakkosten kent eveneens een gelijkmatige verdeling en een gemiddelde dat ongeveer even groot is als de mediaan.

- De kostenpost heffingen is erg klein ten opzichte van de overige kostenposten. De bedragen die de scholen kwijt zijn aan heffingen verschillen wel behoorlijk, gezien het verschil tussen het 1^e en het 3^e kwartiel. Deze verschillen worden in ieder geval voor een deel verklaard doordat de hoogte van een aantal heffingen afhankelijk zijn van de plaats en/of het gebied waar het gebouw zich bevindt.
- In de post overige huisvestingslasten valt het op dat het eerste kwartiel en de mediaan (vrijwel) gelijk zijn aan 0, terwijl het gemiddelde en het 3^e kwartiel wel een substantiële waarde hebben. Dit houdt in dat een groot deel van de scholen geen kosten onder deze post administreert.

In onderstaande tabellenreeks staan ook per schooltype van alle exploitatiekosten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro per m² bvo.

Exploitatiekosten per m ² BVO (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	4,2	1,7	3,2	6,5
Huur	4,9	0,0	1,1	7,7
Verzekeringen	0,1	0,0	0,0	0,1
Onderhoud	13,1	2,9	10,1	20,1
Energie	12,3	9,2	11,5	14,2
Schoonmaakkosten	16,6	13,6	16,0	18,8
Heffingen	0,7	0,3	0,4	0,7
Overige huisvestingslasten	4,6	0,0	0,3	3,4
totaal	51,9	40,5	52,6	62,7

Exploitatiekosten per m ² BVO (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	3,6	2,3	2,9	4,3
Huur	7,5	0,5	2,1	5,6
Verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	14,1	4,9	13,7	22,8
Energie	14,4	11,5	13,4	15,4
Schoonmaakkosten	16,4	12,0	12,8	15,4
Heffingen	0,9	0,3	0,6	1,0
Overige huisvestingslasten	4,3	0,0	0,7	6,8
totaal	57,0	38,6	50,3	63,9

Exploitatiekosten per m ² BVO (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	7,0	2,2	5,5	7,9
Huur	6,5	1,7	2,6	4,3
Verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	13,8	6,2	9,2	13,6
Energie	15,1	10,8	13,3	16,0
Schoonmaakkosten	17,4	14,8	16,0	18,4
Heffingen	0,7	0,4	0,5	0,8
Overige huisvestingslasten	1,9	0,0	0,0	0,9
totaal	53,3	38,8	45,8	56,8

Wanneer de benchmarkgegevens per schooltype worden vergeleken, vallen de volgende zaken op:

- De afschrijvingskosten per m² bvo zijn bij BSG-scholen veel hoger dan bij de overige schooltypen, terwijl uit de kenmerken van de steekproef (paragraaf 2.3) blijkt dat de schoolgebouwen van dit schooltype relatief oud zijn. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het aantal eigen investeringen in verbouwingen om de huisvesting te laten voldoen aan de actuele eisen.
- De variatie van de post huur is bij de schooltypen AVO en VMBO veel groter dan bij de BSG-scholen. Bij alle drie de schooltypen is het gemiddelde veel hoger dan de mediaan.
- De gemiddelde kosten voor onderhoud zijn voor de drie schooltypen ongeveer gelijk. Bij de BSG-scholen is het gemiddelde echter groter dan het 3^e kwartiel, wat inhoudt dat er een extreme waarde in deze steekproef zit.
Bij de VMBO- en de AVO-scholen valt op dat de variatie in deze post vrij groot is, gezien het verschil tussen het 1^e en het 3^e kwartiel. In paragraaf 3.3. wordt deze post nader uitgesplitst.
- De energiekosten van de AVO-scholen zijn lager dan die van de VMBO- en BSG-scholen, zowel wat betreft gemiddelden als wat betreft kwartielen. Dit verschil zou veroorzaakt kunnen worden doordat er voor praktische vakken meer energie nodig is.
- De schoonmaakkosten zijn op BSG-scholen veel hoger dan op de VMBO- en AVO-scholen, zowel wat betreft gemiddelden als wat betreft kwartielen.

3.3. Schoonmaak en onderhoud

Uit paragraaf 3.2 blijkt dat onderhoud en schoonmaak samen 62% van de exploitatiekosten vormen. Bovendien is gebleken dat er een grote variatie zit in de post onderhoud, dat maakt het interessant deze exploitatiepost nader te analyseren.

In onderstaande tabellenreeks staan van de totale steekproef en per schooltype van alle onderhoudsposten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro per m² bvo.

Onderhoud per m ² BVO (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Dotatie onderhoudsvoorziening	7,2	0,0	6,3	10,3
Klein onderhoud gebouw	4,2	2,4	3,1	6,0
Klein onderhoud terreinen	0,6	0,0	0,5	1,1
Klein onderhoud machines en installaties	1,5	0,0	0,2	2,7
Totaal	13,5	7,5	11,2	18,9
Onderhoud per m² BVO (AVO)				
Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel	
Dotatie onderhoudsvoorziening	6,3	0,0	4,6	10,4
Klein onderhoud gebouw	4,7	2,7	3,8	6,4
Klein onderhoud terreinen	0,7	0,2	0,6	1,2
Klein onderhoud machines en installaties	1,4	0,0	1,0	2,1
Totaal	13,1	7,3	11,6	19,4
Onderhoud per m² BVO (VMBO)				
Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel	
Dotatie onderhoudsvoorziening	5,6	0,0	6,3	10,8
Klein onderhoud gebouw	4,3	2,8	3,1	5,8
Klein onderhoud terreinen	1,0	0,6	1,1	1,4
Klein onderhoud machines en installaties	3,2	1,5	3,3	4,8
Totaal	14,1	7,3	12,9	20,2
Onderhoud per m² BVO (BSG)				
Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel	
Dotatie onderhoudsvoorziening	8,8	4,0	6,5	9,5
Klein onderhoud gebouw	3,7	2,1	2,7	3,9
Klein onderhoud terreinen	0,3	0,0	0,0	0,2
Klein onderhoud machines en installaties	1,0	0,0	0,0	0,1
Totaal	13,8	8,0	10,2	14,4

De volgende zaken vallen op:

- Bij alle onderhoudsposten van de totale steekproef is het gemiddelde hoger dan de mediaan. Dit duidt erop dat op alle onderhoudsposten uitschieters naar boven voorkomen.
- Bij alle schooltypen is de grootste onderhoudspost de dotatie onderhoudsvoorziening. Bij BSG-scholen is deze onderhoudspost hoger dan bij de overige schooltypen. Uit de kenmerken van de scholen blijkt dat de populatie BSG-scholen ook ouder is dan de overige schooltypen.
- Het 1^e kwartiel van dotatie onderhoudsvoorziening is bij AVO- en VMBO-scholen nul. Dit duidt erop dat deze scholen geen gebruik meer maken van een dotatie. Waarschijnlijk is de aanleiding hiervan gelegen in de wijziging van de systematiek, waarbij wordt overgegaan van een dotatie in het boekhoudkundig activeren. De effecten hiervan zouden de komende jaren zichtbaar moeten worden in de afschrijvingen.
- De variatie van de post klein onderhoud gebouw is bij de schooltypen AVO en VMBO veel groter dan bij de BSG-scholen. Bij alle drie de schooltypen is het gemiddelde veel hoger dan de mediaan.
- Klein onderhoud terreinen is bij alle schooltypen de laagste onderhoudspost. Bij de BSG-scholen is het gemiddelde veel hoger dan het 3^e kwartiel, wat betekent dat er een extreme waarde in de steekproef zit.
- Zoals kan worden verwacht, is de post klein onderhoud machines en installaties bij de VMBO-scholen veel hoger dan bij de andere schooltypen: gemiddeld twee maal zo groot. Vanwege het praktijkonderwijs zijn in deze scholen meer machines en installaties aanwezig. De variatie in klein onderhoud machines en terreinen is bij dit schooltype niet groot. Bij BSG-scholen echter wel, het gemiddelde is zelfs veel groter dan het 3^e kwartiel. Dit duidt op een extreme waarde in de steekproef.

In onderstaande tabel staan de benchmarkgegevens weergegeven van de schoonmaakkosten in euro per m² bvo. In de totale steekproef heeft 56% van de scholen eigen personeel voor schoonmaak.

Schoonmaak per m ² BVO (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	15,9	12,4	14,6	17,5
Vuilafvoer	0,9	0,7	0,9	1,2

Schoonmaak per m ² BVO (AVO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	15,6	12,5	14,7	17,8
Vuilafvoer	1,0	0,8	1,0	1,3

Schoonmaak per m ² BVO (VMBO)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	15,5	11,4	12,3	14,2
Vuilafvoer	0,9	0,7	0,7	1,1

Schoonmaak per m ² BVO (BSG)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	16,5	13,9	15,2	17,1
Vuilafvoer	0,9	0,7	0,9	1,1

Uit deze tabellen valt het volgende op te maken:

- De schoonmaakkosten per m² bvo zijn de laagste bij VMBO's.
- Vuilafvoer maakt maar een klein onderdeel uit van de totale schoonmaakkosten en de kosten zijn gelijkmatig verdeeld.

3.4. Energie en waterverbruik

In paragraaf 3.2 is gebleken dat energie- en waterverbruik met een aandeel van 29% een van de grootste exploitatiekostenposten is. Alleen al daarom is het interessant om deze post nader te bestuderen. Daar komt bij dat er in het kader van duurzaamheid in de afgelopen jaren steeds meer aandacht is gekomen voor het terugdringen van het verbruik van water en met name ook energie. De overheid heeft diverse subsidieprogramma's in het leven geroepen om besparingsmaatregelen, zoals het aanbrengen van extra isolatie, te stimuleren.

Energie en waterbruik (totaal)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	34	32,60	29,73	33,59	36,61
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	34	10,46	7,93	10,15	11,89
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	21	0,20	0,14	0,19	0,25

Energie en waterbruik (AVO)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	35	30,58	24,70	32,71	35,11
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	34	10,85	7,52	9,43	12,38
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	21	0,22	0,16	0,25	0,27

Energie en waterbruik (VMBO)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	6	35,45	31,00	34,59	37,38
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	6	13,26	10,50	12,69	13,73
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	7	0,18	0,11	0,18	0,21

Energie en waterbruik (BSG)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	16	33,11	30,32	32,97	36,70
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	16	9,03	7,88	9,36	11,52
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	4	0,17	0,15	0,17	0,19

Observaties:

- Weinig scholen hebben gegevens over hun energie- en waterverbruik beschikbaar, namelijk 58% kent de gegevens voor gas en electra en 36% van de deelnemers beschikt over de gegevens betreffende water.
- VMBO-scholen hebben een aanzienlijk hoger verbruik per m² bvo voor zowel elektriciteit als gas.
- Voor zowel het elektriciteit- als het gasverbruik is er een grote variatie zichtbaar voor alle schoolcategorieën tussen het 1° en het 3° kwartiel. Dit geeft aan dat er nog veel verbeterpotentieel aanwezig is.

3.5. Exploitatieresultaat Schoonmaak

Vanwege de verschillende indelingen aan de kostenkant en de inkomstenkant, is het alleen voor het onderdeel 'schoonmaak' mogelijk om een zuivere vergelijking van de exploitatiekosten en -budgetten te maken.

exploitatieresultaat (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaak per m ² BVO	1,5	3,4	2,1	-0,6
Schoonmaak per leerling	6,6	33,7	19,8	-6,2

exploitatieresultaat (avo)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaak per m ² BVO	1,8	3,2	2,6	0,7
Schoonmaak per leerling	2,1	33,0	22,0	5,4

exploitatieresultaat (vmbo)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaak per m ² BVO	-0,7	1,3	-0,4	-1,3
Schoonmaak per leerling	-8,2	15,7	-5,3	-27,2

exploitatieresultaat (bsg)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaak per m ² BVO	1,9	3,5	2,4	-0,6
Schoonmaak per leerling	14,5	33,8	19,3	-7,4

Observaties:

- Geconcludeerd kan worden dat de schoonmaak, met uitzondering van het VMBO, over het algemeen kostendekkend uitgevoerd wordt.
- De exploitatieresultaten van de schoonmaak liggen dicht bij nul.

3.6. Trendanalyse

De resultaten van de afgelopen drie jaar hebben we vergeleken, na indexering van de resultaten met de percentages conform de ministeriele regeling (1,04% en 2,33%).

Exploitatiekosten per m ² BVO (totaal)	2007	2008	2009	gemiddeld
Afschrijving gebouwen		18,09	4,43	11,26
Huur		1,58	4,43	3,01
Verzekeringen		0,00	0,00	0,00
Onderhoud	22,40	12,43	10,10	14,98
Energie & water	12,65	12,65	12,69	12,66
Schoonmaakkosten	14,54	15,70	15,80	15,35
Heffingen		0,54	0,48	0,51
Overige huisvestingslasten		0,79	0,01	0,40

Observaties:

- De kosten voor energie en water blijven vrijwel onveranderd.
- De kosten voor schoonmaak laten een licht stijgende lijn zien.
- De overige kostenposten laten geen duidelijke lijn zien.

Gezien deze aandacht is de verwachting dat er in de loop der jaren een lager verbruik van in ieder geval energie waargenomen zou moeten worden. In de onderstaande tabellen staan de verbruiksgegevens uit de benchmarkonderzoeken over de jaren 2007 t/m 2009 weergegeven. Hierbij geeft de kolom 'N' het aantal scholen aan dat gegevens over het gas- water- en elektraverbruik heeft aangeleverd.

Energie en waterbruik VO-scholen 2009	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	34	32,6	29,7	33,6	36,6
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	34	10,5	7,9	10,2	11,9
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	21	0,2	0,1	0,2	0,3

Energie en waterbruik VO-scholen 2008	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	47	34,2	30,0	32,9	39,0
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	47	11,0	8,0	10,1	13,0
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	47	0,2	0,2	0,2	0,4

Energie en waterbruik VO-scholen 2007	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	25	39,8	32,9	39,6	43,0
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	16	9,4	7,6	8,2	11,2
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	25	1,3	0,1	0,2	0,2

Observaties:

- Uit de waarden van de gemiddelden en de kwartielen blijkt dat het verbruik van elektra in deze periode licht is gedaald. De mediaan van 2009 is echter iets hoger dan die van 2008.
- De kwartielwaarden van het gasverbruik zijn in 2008 en 2009 ongeveer gelijk, met uitzondering van het derde kwartiel, dat in 2008 duidelijk hoger ligt dan in 2009. Deze waarden liggen echter allemaal hoger dan de waarden in 2007.
- Voor het waterverbruik geldt dat de kwartielwaarden en de mediaan in 2009 licht zijn gedaald ten opzichte van 2008. In 2007 waren deze waarden echter nog lager. Het gemiddelde waterverbruik over 2007 is een extreme waarde, dit moet buiten beschouwing worden gelaten.

De conclusie kan zijn dat er op het gebied van met name energiebesparing nog weinig (zichtbaar) gebeurt.

4. Conclusies en aanbevelingen

De deelname aan het benchmarkonderzoek is in 2009 even groot geweest als in 2008, met uitzondering van de deelname van praktijkscholen. Ondanks allerlei acties om de deelname van kleine groepen te verbeteren zijn we daar nog niet in geslaagd. Hopelijk komt hier verbetering in bij het onderzoek over 2010.

De steekproef beslaat 9% van de totale populatie van scholen in het voortgezet onderwijs (644), waardoor de steekproef als betrouwbaar bestempeld kan worden. Desalniettemin moet de waarschuwing gemaakt worden dat er mogelijk een bias ontstaat vanwege de vrijwillige deelname aan het onderzoek. Vooral enkele grote schoolbesturen zijn inmiddels een vaste deelnemer, waarbij de benchmarkonderzoeken een logisch middel zijn in de verdere professionalisering van de schoolexploitatie. Wij hopen dat andere scholen tevens de meerwaarde inzien en de beperkte tijdsinvestering doen.

De gemiddelde leeftijd van schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs is met 42 jaar hoog te noemen, evenals de gemiddelde tijdsperiode na een renovatie. De noodzaak om aanpassingen aan de huisvesting te doen, zal daardoor de komende jaren toenemen.

De gemiddelde waardering van de belevingswaarde van onderwijshuisvesting is met een 6,4 niet goed te noemen. Tegelijkertijd valt dit zeker niet tegen, mede gezien de vele discussies afgelopen jaren over de magere kwaliteit van de huisvesting in het onderwijs, de problemen rondom "frisse scholen" en de grote aandacht voor duurzaamheid.

Uit de inventarisatie van de totale inkomsten van scholen per leerling is op te maken dat, zoals verwacht, verreweg het grootste deel bestaat uit de rijksbijdrage lumpsum personeel en rijksbijdrage lumpsum materieel. Daarnaast blijken scholen echter nog aanzienlijke inkomsten te genereren uit andere bronnen, zoals overige overheidsbijdragen en subsidies, overige publieke inkomsten, verhuur, ouderbijdragen en verhuur.

De exploitatiekosten van schoolgebouwen bestaan voor circa 28% uit energie- en waterkosten, en 34% uit schoonmaakkosten. Het onderhoud beslaat 22% en afschrijvingen circa 10%. De overige posten, zoals huur, heffingen en verzekering, zijn kleine onderdelen.

Het energie- en waterverbruik blijkt bij veel scholen niet bekend te zijn. Dit is des te meer opvallend vanwege de grote aandacht voor energiebesparing de afgelopen jaren en de aanzienlijke kostenpost. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er geen trend te zien is in het energieverbruik over de afgelopen drie jaren. Het energieverbruik laat tevens een zeer grote variatie zien tussen de deelnemers, waaruit af te leiden is dat er een groot verbeterpotentieel is. We raden scholen dringend aan om te starten met energiemanagement, aangezien dit zich niet alleen terugverdient, maar vaak ook leidt tot beter functionerende gebouwinstallaties en een beter binnenklimaat.

Uit de vergelijking tussen de genormeerde inkomsten voor schoonmaak en uitgaven blijkt dat het gros van de scholen uitkomt met de vergoeding. Een uitzondering hierop is het VMBO. 56% van de deelnemers blijkt de schoonmaak in eigen beheer uit te voeren.

Uit de trendanalyse van de kosten blijkt dat de kosten voor energie en water per m² bvo vrijwel onveranderd zijn en dat de kosten van de schoonmaak een licht stijgende lijn laten zien. Van de overige kostenposten is geen duidelijke trend waarneembaar.

Wij verwachten dat deze benchmarkrapportage wederom een verbeterd inzicht geeft in het functioneren van de bedrijfsvoering van scholen in het voortgezet onderwijs. Er zijn nog allerlei kansen om de bedrijfsvoering te verbeteren, de duurzaamheid van de huisvesting te verhogen en de kwaliteit van het binnenklimaat te optimaliseren. Een professionele aanpak van het beheer, onderhoud, energiemanagement en facilitair management is hiervoor echter een vereiste.

Deze benchmarkrapportage en de gedetailleerde gegevens van de deelnemers geven hier de benodigde handvatten voor.

Wij nodigen u van harte uit om deel te nemen aan het benchmarkonderzoek 2010, zodat er per onderwijscategorie een omvangrijke steekproef plaatsvindt. Wanneer u interesse heeft in deelname aan een vervolgonderzoek voor het jaar 2010, dan verzoeken wij u om contact met ons op te nemen op telefoonnummer 073-6409409 of via benchmark@hevo.nl.

Ook wanneer u opmerkingen op of suggesties voor dit benchmarkonderzoek heeft, of wanneer u ondersteuning wenst bij het verbeteren van uw exploitatie of huisvesting kunt u natuurlijk contact met ons opnemen. Vooral momenten als groot onderhoud, renovatie en nieuwbouw bieden een kans voor de structurele verbetering van de exploitatie, omdat er juist op die momenten mogelijkheden zijn om grote stappen te maken. HEVO ondersteunt u graag in deze levensduurbenadering van uw huisvesting.

Bijlage 1: dienstverlening HEVO

Zoals in de introductie al omschreven, is HEVO expert op het gebied van huisvesting. Al bijna 35 jaar begeleiden wij onze opdrachtgevers bij hun huisvestingsvraagstukken, onder andere op het gebied van onderwijs, sport, zorg, wonen, veiligheid en hulpverlening, kantoren en bedrijfsgebouwen. Onze dienstverlening beslaat het volledige huisvestingstraject; van voorbereidend onderzoek tot en met realisatie en nazorg.

Hierbij treft u een globaal overzicht van onze dienstverlening. Huisvesting is echter altijd maatwerk. Wanneer u geïnteresseerd bent in wat wij voor u en uw specifieke vraagstuk(ken) kunnen betekenen, dan komen wij graag een keer langs om de mogelijkheden te onderzoeken. Voor een afspraak kunt u contact met ons opnemen op telefoonnummer 073-6409409. Meer informatie is verkrijgbaar via www.hevo.nl.

Onderzoek en advies

HEVO kan voor u diverse soorten onderzoek verrichten, zoals:

- Haalbaarheidsstudies.
- Locatiestudies.
- Scenariostudies.
- Inpassingsplannen.
- Duurzaamheidsberekeningen.
- Strategisch vastgoedadvies.
- Visiebepaling.
- Opstellen Programma van Eisen (zowel ruimtelijk en functioneel als technisch).
- Financiële vastgoedanalyse (investerings- en exploitatieberekeningen).
- BeSeF: procesmanagement op weg naar gezamenlijke huisvesting.
- Exploitatieadvies.
- Doordecentralisatie.
- Architectenselecties.
- Contract & Risicomanagement.

Proces- en projectmanagement

HEVO heeft ervaring met alle in Nederland bekende ontwerp- en bouworganisatievormen, zoals:

- Bouwmanagement.
- Integraal Ontwerpmanagement.
- Integraal Projectmanagement.
- Design & Buildaanbestedingen.
- PPS-light.

HEVO wil de norm zijn in huisvestingsoplossingen en alle klantvragen omtrent huisvesting kunnen beantwoorden. Hiervoor is het nodig om continu op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in de markt, een deskundige gesprekspartner zijn en innovatieve oplossingen te realiseren.

Duurzaamheid speelt een centrale rol in onze visie en bedrijfsvoering. Wij verwezenlijken huisvesting die duurzaam presteert en streven als organisatie precies hetzelfde na. Onze focus ligt daarbij niet alleen op het bouwproces, maar juist op het totaal van het bouwproces en de gebruikscyclus. Want juist tijdens het gebruik bewijzen duurzame huisvestings-oplossingen hun meerwaarde. Ook op het financiële vlak.

Voor kalenderjaar 2007 heeft HEVO daarom een eerste onderzoek gedaan naar de exploitatiekosten van scholen in het Voortgezet en Primair Onderwijs. Resultaat van dit onderzoek was een benchmarkrapport, dat zowel op hoofdlijnen als op onderdelen inzicht gaf in de exploitatiekosten en exploitatiebudgetten van scholen. Vanwege de grote interesse naar betrouwbare exploitatiegegevens van scholen, heeft HEVO besloten dit onderzoek jaarlijks te herhalen. Op speciaal verzoek zijn dit jaar de complete financiën opgenomen en zijn tevens alle financiële getallen ook gerelateerd aan leerlingaantallen.

Deze rapportage, evenals die van voorgaande jaren, is voor onderwijsinstellingen gratis op te vragen via www.hevo.nl.

Voor niet-commerciële doeleinden is het vrij om deze rapportage als geheel of informatie uit deze rapportage te verspreiden of te delen met anderen, zolang HEVO vermeld wordt als bron. Voor commerciële doeleinden is schriftelijke toestemming van HEVO vereist.

Hugo de Groenlaan 11
5223 LB 's-Hertogenbosch

Postbus 70501
5201 CB 's-Hertogenbosch

T +31 (0)73 640 94 09
F +31 (0)73 641 01 18

info@hevo.nl
ISO 9001-gecertificeerd

**DUURZAAM
PRESTEREN**